

# ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО ТА ЗЕМЕЛЬНОГО ПРАВА

УДК 349.7:630.15:502.33

О. О. САВЧУК,

кандидат юридичних наук, науковий співробітник  
НДІ правового забезпечення інноваційного  
розвитку НАПрН України

## ПІДПРИЄМНИЦТВО У СФЕРІ ЛІСОКОРИСТУВАННЯ ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

У статті проаналізовано шляхи розвитку підприємництва у сфері лісокористування, здійснено аналіз чинного законодавства та доробки науковців у зазначеній сфері. Визначено специфічність правового режиму даного питання.

**Ключові слова:** ліс, підприємництво, лісокористування, інновації, інноваційний розвиток.

**Постановка проблеми.** Незадовільний стан лісоресурсної сфери за екологічними, еколого-економічними та соціальними параметрами дозволяє зробити висновок про неефективність сучасної державної форми лісогосподарювання. Це обумовлює законний інтерес до нових організаційних форм розвитку підприємницьких ініціатив у лісоресурсній сфері: державно-приватного партнерства, лісогосподарських кооперативів екологічного спрямування, соціального підприємництва лісоекологічного спрямування, інтегрованих підприємницьких об'єднань кластерного типу [1].

**Ціль** даної роботи – загальне дослідження підприємництва у сфері лісокористування як один із шляхів інноваційного розвитку.

**Аналіз останніх досліджень.** Проблемою підприємництва у сфері лісокористування займалися такі науковці, як: Г. А. Мішеніна, Є. В. Мішенін, І. Є. Ярова, С. М. Демидюк, Ш. І. Ібатуллін, М. М. Бокоч, О. В. Сакаль та ін.

**Виклад основного матеріалу.** Удосконалення організаційно-економічних механізмів функціонування лісового господарства на ринкових засадах, забезпечення подальшого розвитку підприємницького лісогосподарювання передбачається Концепцією реформування та розвитку лісового господарства України та Концепцією національної екологічної політики України на період до 2020 р.

Зокрема, Концепція реформування та розвитку лісового господарства передбачає розроблення критеріїв (показників) ефективного управління лісами;

збільшення лісистості території до науково обґрунтованого рівня; наросування ресурсного та екологічного потенціалу лісів; удосконалення фінансово-економічного механізму; забезпечення самоокупності та прибутковості ведення лісового господарства та ін. Для досягнення поставлених завдань передбачається поступова реструктуризація неефективних лісогосподарських підприємств шляхом їх відокремлення і створення деревообробних підприємств (філіалів) та реалізації ним деревини на ринкових умовах; поєднання заходів державної підтримки та впровадження ринкового механізму; створення конкурентних засад надання послуг лісовому господарству. Робиться акцент на необхідності законодавчого врегулювання питань цільового виділення земель під захисне лісорозведення; забезпечення державної підтримки створення захисних та полезахисних смуг, що перебувають у приватній та комунальній власності [2].

Концепція національної екологічної політики України на період до 2020 р., у свою чергу, зазначає необхідність екологізації лісового господарства; запровадження систем повної відповідальності в лісоресурсній сфері; гармонійного поєднання державних та ринкових механізмів лісокористування; інституціонального забезпечення раціоналізації використання та відтворення лісових ресурсів на ринкових засадах [3].

Основними складовими інвестиційно-інноваційного забезпечення розвитку лісового господарства є формування інтегрованих підприємницьких об'єднань лісогосподарського спрямування, інституціоналізація форм державно-приватного партнерства та

іпотечно-заставних операцій, а також максимально можливе запозичення передового іноземного досвіду в частині підтримки лісогосподарської діяльності та стимулювання заліснення окремих категорій земель. Вагомим резервом нарощення потенціалу інноваційно-інвестиційного забезпечення розвитку лісового господарства є впровадження в практику регулярної діяльності окремих інструментів Спільної аграрної політики щодо підвищення конкурентоспроможності сільського та лісового господарства: пришвидшення поширення знань у сільському господарстві та лісівництві; перехід до економіки з низьким рівнем вуглецю у сільському господарстві та лісівництві [4, с. 55].

У науковій літературі основними напрямками розвитку підприємництва в лісоресурсній сфері виділяють: 1) лісовідновлення та лісорозведення на засадах екологічно орієнтованого лісівництва. Здійснення лісогосподарських заходів щодо сприяння природному відтворенню лісів, проведення лісовідновних рубок. Проведення лісокультурних робіт за віковими технологічними фазами. Плантаційне лісовирощування, створення енергетичних посадок для виробництва біопалива (вирощування швидкорослих порід, скорочення обороту рубки, і, як наслідок, зниження антропогенного навантаження на природні ліси та забезпечення їх відновлення); 2) використання окремих лісогосподарських робіт з лісовирощування. Лісогосподарські заходи з формування високопродуктивних насаджень, максимально подібних до корінних деревостанів. Проведення рубок догляду та санітарних рубок (заходи із захисту лісів від шкідників та збудників хвороб; заходи з охорони лісів від пожеж та інших пошкоджень; гідромеліорація та лісоосушення; будівництво доріг лісогосподарського призначення); 3) виробництво лісопосадкового матеріалу. Створення лісонасінневої бази (лісонасінних плантацій, ділянок; заготівля лісового насіння; вирощування елітного посадкового матеріалу); 4) лісозаготівельна діяльність. Використання ресурсів деревного, недеревного та тваринного походження; 5) лісопромислове виробництво. Деревообробка, лісохімія, харчова переробка. Використання відходів: лісопиляння та деревопереробки, а також усіх видів відходів, пов'язаних із повним циклом лісовирощування, лісозаготівлі та деревообробки; 6) рекреаційна діяльність. Розширення та покращання якості екосистемних послуг щодо використання рекреаційних ресурсів лісів. Здійснення лісогосподарських організаційно-економічних заходів щодо збереження біорізноманіття та покращання генофонду рослинних ресурсів; 7) створення захисних лісових насаджень. Лісова рекультивація. Створення насаджень водоохоронного і ґрунтозахисного, санітарно-гігієнічного та оздоровчого призначення. Агромеліорація (створення лісозахисних смуг, заліснення малопродук-

тивних сільськогосподарських угідь та ерозійно небезпечних земель). Створення «вуглецевих» лісів; 8) надання екологічних послуг. Впровадження елементів екологічного менеджменту (зокрема, лісової сертифікації), проведення екологічного аудиту та впровадження механізмів екологічного страхування, фінансове обслуговування заходів із відтворення та захисту лісових ресурсів, екологічний маркетинг та інжиніринг (реінжиніринг), консультаційно-інформаційна діяльність, послуги з лісового контролю та моніторингу, освіта та просвітництво, перепідготовка кадрів та підвищення кваліфікації [5, с. 8].

Розвиток підприємництва у лісовому секторі має базуватися на основі передумов, які враховують природно-ресурсні фактори лісокористування та магістральні напрями реформування системи управління соціально-економічними процесами. Зокрема, до них можна віднести: 1) надання пріоритету заходам із відновлення лісових ресурсів перед їх експлуатацією; 2) реалізація першочергових заходів із інвентаризації лісового господарства України для визначення єдиного органу управління лісами; 3) організація сучасного ринку лісопродукції з метою налагодження більш глибокої переробки деревини в Україні замість нарощування обсягу експорту сирової деревини; 4) визначення та офіційне затвердження можливих організаційно-економічних форм ведення лісового господарства в умовах лібералізації та багатоукладного характеру економіки; 5) модернізація інфраструктури лісового господарства з метою підвищення його інвестиційної привабливості; 6) легалізація роботи малих деревообробних підприємств з метою створення нових легальних робочих місць та підвищення зайнятості населення; 7) досягнення суттєвого збільшення лісистості за рахунок заліснення неугідь, малопродуктивних та критично виснажених земель сільськогосподарського призначення; 8) створення максимально сприятливих умов діяльності органів місцевої влади для суттєвої активізації роботи з відведення землі для малого та середнього бізнесу в лісовому господарстві на конкурсних умовах; 9) розробка та реалізація комплексу заходів щодо боротьби з незаконним вирубуванням деревини через налагодження ефективної співпраці із силовими структурами держави [6, с. 55].

Також треба зазначити, що існують різні підходи щодо впровадження сучасних форм підприємницької діяльності у лісовий сектор. Так, зокрема, деякі вчені основну проблему інституціоналізації перспективних форм підприємницької діяльності вбачають у прозорому реформуванні відносин власності на окремі складові лісоресурсного потенціалу. При реформуванні відносин власності на природні ресурси необхідно встановити кількісні та якісні параметри лісових об'єктів, їх еколого-економічні оцінки, визначити

оптимальний перелік суб'єктів власності. Комплекс заходів відповідного спрямування має включати проведення лісоземельної реформи з диверсифікацією форм власності на землі лісового фонду та лісові ресурси; створення в лісовому секторі економічного механізму ринкового типу як передумови більш динамічного розвитку та підвищення ефективності галузі; формування у сфері лісовирощування багатогалузевої виробничої структури на сучасній технологічній основі. Поряд з тим є науковці, які зводять активізацію підприємництва до необхідності забезпечення динамічного розвитку лісового сектору, раціонального використання лісоресурсного потенціалу, задоволення потреб економіки і майбутнього покоління в ресурсах, організації високоефективної виробничої системи з урахуванням науково-технічного прогресу, екологічної складової, соціальної справедливості та збереження якості навколишнього середовища. Також існує думка, що важливим засобом активізації підприємництва в лісовому секторі повинно стати оновлене податково-бюджетне регулювання як основа фінансових ресурсів і механізмів галузі. Перехід на засади сталого розвитку передбачає збільшення в доходній частині бюджету частки лісоресурсних платежів, впровадження системи пільгового оподаткування виробництва лісопродукції з відходів деревини, компенсації втрат шляхом удосконалення системи платежів за понаднормове забруднення лісів. Поряд з тим є також позиція, за якою політика стимулювання підприємництва має органічно вливатися в систему трансформаційних заходів щодо реформування лісового сектору, зокрема, реформування відносин власності на лісові блага, системи управління лісами, впровадження сучасних організаційно-правових форм підприємницької діяльності та нових форм фінансово-кредитного забезпечення. Україна здатна забезпечити перехід лісового сектору на засади збалансованості перш за все за рахунок структурної модернізації всіх складових лісового сектору, підвищення ефективності відтворення лісових ресурсів, раціоналізації їх використання, раціональної мобілізації творчого потенціалу для розбудови всіх структур комплексу [6, с. 52].

Відправним пунктом щодо розробки регуляторних важелів активізації підприємництва у лісовому

секторі є те, що сировинною базою виступає ліс, обсяги та масштаби залучення якого у відтворювальний процес визначаються та обмежуються рядом об'єктивних чинників. В першу чергу, це значний часовий лаг між посадкою та заготівлею лісу, відсутність диференціації щодо фіскального регулювання лісокористування та відсутність підприємницького сектору у сфері лісовирощування та лісорозведення.

Традиційні лісокористувачі потребують трансформації у більш мобільні організаційно-правові форми, які посилять конкурентне середовище на ринку лісових ресурсів, каталізують приватну ініціативу у сфері лісового господарства, підвищать маневреність інвестицій та стимулюватимуть поглиблену та комплексну переробку лісосировини. Необхідно уточнити основні завдання реорганізації підприємств лісогосподарського комплексу, які на відміну від традиційних завдань, передбачають значну диверсифікацію господарської діяльності із переміщенням центру тяжіння зі сфери заготівлі деревних ресурсів у сферу використання недревової сировини, несировинних якостей лісу та комплекснішого і більш екологічнішого перетворення лісових ресурсів у блага життєдіяльності [6, с. 53].

Неможливо не погодитися з точкою зору про те, що обмеженість еколого-економічної та соціальної ефективності регулювання природокористування усталеними методами зумовлює потребу в удосконаленні існуючих підходів і механізмів, а також наукового обґрунтування та впровадження інноваційних форм управління [7]. Це не обходить стороною і лісоресурсну сферу, зокрема, і у частині сприяння розвитку підприємництва у зазначеній сфері, не дивлячись на те, що воно може бути стимулятором до залучення інвестицій, забезпечуючи тим самим формування фінансової основи відновлення та відтворення лісоресурсного потенціалу.

**Висновки.** Аналізуючи дослідження лісових відносин у форматі сприяння підприємництву, треба погодитися з точкою зору про те, що розвиток даного питання може бути стимулятором до залучення інвестицій, забезпечуючи тим самим формування фінансової основи відновлення та відтворення лісоресурсного потенціалу, що своїм розвитком може суттєво покращити ситуацію, що склалася у нашій державі.

#### ЛІТЕРАТУРА:

1. Мішеніна Г. А. Еколого-економічні засади розвитку підприємництва в лісоресурсній сфері: дис. ... канд. екон. наук. Суми, 2010. 260 с.
2. Про схвалення концепції реформування розвитку лісового господарства. *Офіційний вісник України*. 2006. № 16. Ст. 1207.
3. Про схвалення Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 р. *Офіційний вісник України*. 2007. № 79. Ст. 2961.
4. Дзюбенко О. Інвестиційно-інноваційне забезпечення розвитку лісового господарства в сучасних умовах. *Економіст*. 2016. № 5. С. 54–56.
5. Мішенін Є. В., Мішеніна Г. А., Ярова І. Є. Еколого-економічні та соціальні орієнтири лісоресурсного розвитку на підприємницьких засадах. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка та менеджмент»*. 2012. Вип. 3 (51). С. 3–10.

6. Демидюк С. М. Проблемні моменти розвитку підприємницької діяльності у лісовому секторі. *Національний університет водного господарства та природокористування. Серія «Економіка»*. 2011. Вип. 1 (53). С. 51–56.
7. Ібатуллин Ш. І., Бокоч М. М., Сакаль О. В. Шляхи вдосконалення управління лісовими ресурсами. Сучасний менеджмент і економічний розвиток. *Концепція соціальної відповідальності бізнесу: матеріали постійно діючої міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*, 1 березня–31 серпня 2013 р. Суми: СумДУ, 2013.

## REFERENCES

1. About the approval of the concept of reforming the development of forestry. (2006). *Official Bulletin of Ukraine*, May 03, 2007. No. 16, Art. 1207.
2. About the approval of the Concept of the National Environmental Policy of Ukraine for the period up to 2020. (2007). *Official Bulletin of Ukraine*, October 29, 2007. No. 79. Art. 2961.
3. Demidyuk, S.M. (2011). Problems in the development of entrepreneurial activity in the forest sector. *National University of Water Management and Nature Management. The series "Economics"*, Vol. 1 (53), 51–56.
4. Dzyubenko, O. (2016). Investment and innovation support for forestry development in modern conditions. *Economist*, 5, 54–56.
5. Ibatullin, Sh.I., Bococh, M.M., Sakal, O.V. (2013). Ways of improvement of forest resource management. *Modern management and economic development. Concept of social responsibility of business* : materials of the constantly operating international scientific and practical Internet conference, Sumy, Ukraine, March 1–August 31 2013, SSU.
6. Mishenin, E.V., Mishenina, G.A., Yarova, I.E. (2012). Ecological-economic and social guidelines for forest resource development on a business basis. *Bulletin of the Sumy National Agrarian University. Series "Economics and Management"*, 3 (51), 3–10.
7. Mishenina, G.A. (2010). Ecological and economic principles of entrepreneurship development in the forest resource sphere. PhD thesis. Sumy.

Е. А. САВЧУК

кандидат юридических наук, научный сотрудник НИИ правового обеспечения инновационного развития НАПРН Украины

## ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО В СФЕРЕ ЛЕСОПОЛЬЗОВАНИЯ КАК ОДИН ИЗ ПУТЕЙ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ

В статье проанализированы пути развития предпринимательства в сфере лесопользования, осуществлен анализ действующего законодательства и доработки ученых в указанной сфере. Определены специфичность правового режима данного вопроса.

**Ключевые слова:** лес, предпринимательство, лесопользование, инновации, инновационное развитие.

O. O. SAVCHUK

PhD, Researcher of the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of National Academy of Law Sciences of Ukraine

## ENTERPRISES IN THE FIELD OF FORESTRY AS ONE OF THE INNOVATIVE DEVELOPMENTS

**Problem setting.** The article analyzes the ways of entrepreneurship development in the sphere of forest management, analyzed the current legislation and finalized the scientists in this field. Specificity of the legal regime to this issue has been determined.

**Analysis of resent researches and publications.** The problems of enterprises in the field of forestry were studied by legal scholars in different respects. Comprehensive research in this sphere was conducted by Demydyuk S. M., Ibatullin Sh. I., Mishenin E. V., Mishenina G. A., Yarova I. E. and others.

**Article's main body.** The unsatisfactory state of the resource-based sphere on ecological, ecological-economic and social parameters allows us to conclude that the current state form of forest management is ineffective. This causes a legitimate interest in new organizational forms of development of entrepreneurial initiatives in the sphere of the resource-related sphere: public-private partnerships, forestry cooperatives of the ecological direction, social entrepreneurship, forest-ecological directions, integrated business associations of cluster type.

**Conclusions and prospects for the development.** The study of forest relations in the format of assistance to entrepreneurship can be a stimulant to attract investment, thereby ensuring the formation of a financial basis for the restoration and reproduction of forest resource potential, by its development can significantly improve the situation in our state.

**Keywords:** forest, entrepreneurship, forest use, innovation, innovative development.